

Доўгаль Дз. А. (Магілёў)

**ВЕРБАЛІЗАЦЫЯ ЭТЫКЕТНАГА ЖЭСТУ «ПАКЛОН»
У ЛІСТАХ Р. БАРАДУЛІНА ДА В. БЫКАВА**

Асаблівасцю прагматычных каардынат ліста (я – ты – тут – зараз) з'яўляецца дыстантнае размяшчэнне камунікантаў у часе і прасторы,

што вядзе да вербалізацыі жэстаў (кінем), якія суправаджаюць кантактныя зносіны. Найбольш частотным этыкетным вербалізаваным жэстам (далей ВЖ) у лістах народнага паэта Беларусі Рыгора Барадудзіна да славутага пісьменніка Васіля Быкава [1] з'яўляецца “паклон”, намінацыі якога сустракаюцца ў 72,1 % пасланняў (у 93 са 129). Разгледзім вербальную рэалізацыю жэсту ў ліставанні паэта з улікам адзінак для намінацыі, спадарожных інтэнсіфікатараў і запоўненасці пазіцый “выканаўца” – “атрымальнік” ВЖ.

Табліца 1.

Адзінка	Інтэнсі- фікатар	Рэалізацыя ВЖ “паклон” у лістах Р. Барадудзіна				Ілюстрацыя ⁸
		“Выканаўца”		“Атрымальнік”		
для намінацы і жэсту	ы	Ад- расант	3-яя(ія) асоба(ы)	Ад- раса	3-яя(ія) асоба(ы)	
Паклон	–	+	+	+	+	<i>Паклон табе і ёй ад усіх нас.</i>
		+	+	–	+	<i>Паклон Ірыне Міхалішчы ад усіх нас.</i>
		–	+	+	–	<i>Дарэчы, кожны раз Ганад просіць перадаць табе прывітаньне й паклон.</i>
	Да зямлі	+	–	–	+	<i>Паклон да зямлі Ірыне Міхалішчы!</i>
	Долу	+	–	–	+	<i>Паклон долу Ірыне</i>

⁸ У цытатах захаваны арфаграфічныя асаблівасці арыгінала.

Міхайлаўне.

Нізкі + + + – *Разам з вушацкім
сонцам, разам з
вушацкім шумам
ацалелых лясоў
дасылаю табе нізкі
паклон з
пажаданьнем здароўя
і пагоды духу.*

+ + – + *Нізкі **паклон**
вьяльможнай
спадарыні Ірыне
Міхалішцы ад нашых
нябёсаў, ад нашых
дасьвецьцяў, ад мяне.*

– + + + *Нізкі **паклон** і
вітаныні табе й Ірыне
Міхалішцы ад усіх
добрых людзей, ад усіх
маіх!*

Нізкі, + – – + ***Паклон** Ірыне*

вушацкі						Міхалішчы	нізкі,
						вушацкі!	
Паклоны	–	+	+	+	+	Прывітаньне	і
						паклоны	ад усёй
						нашай хаты	табе і
						Ірыне Міхалішчы.	

У якасці асобы “выканаўцы” / “атрымальніка” жэсту можа выступіць не толькі чалавек, але і жывёла (кот Мірон, якога Барадулін згадвае як члена сям’і), а таксама персаніфікаваныя з’явы прыроды і культуры. Паклон як вертыкальны жэст, які прадугледжвае рух часткі тулава ўверх – уніз (↑), можа перасягаць індывідуальную фізічную прастору чалавека і выкарыстоўвацца як знак сувязі з роднай зямлёй, увогуле радзімай. Таму ў пасланнях Барадуліна вербалізаваны паклон можа быць адпраўлены ад усіх беларусаў, а таксама ад *роднай зямелькі, родных мясьцінаў, роднай Беларусі, роднага даху, родных аблачынак, бусьлянятак, вушацкіх словаў, нашых нябёсаў, нашых дасьвецьцяў, твайго возера.*

Фізічнасць жэсту “паклон” праяўляецца і праз інтэнсіфікатары, якія спадарожнічаюць вербалізаванай кінеме: **паклон** – *нізкі, да зямлі, долу*. Сустрэкаем у лісьце Рыгора Барадуліна і індывідуальна-аўтарскую характарыстыку для паклону – *вушацкі* (выступае ў спалучэнні з азначэннем *нізкі*). Адыход ад цялеснасці як біялагічнай асновы жэсту ілюструецца прыкладам з ліста ад 13 студзеня 2001 года: *Дарэчы, званіў неяк Арнольд Макмілен і пытаўся, ці атрымаў ты ягоную кніжку. Прыслаў мне паштоўку на колькі словаў, усё па-беларуску. У канцы: “Вялікі **паклон** Быкаву”* [1, с. 166]. Як бачым, брытанскі беларусіст выкарыстоўвае інтэнсіфікатар *вялікі*, якім жэст “паклон” у рэальнасці не характарызуецца (такія ўласцівасці ВЖ, якія не адпавядаюць фізічнай прыродзе жэсту, мы называем метафізічнымі). З гэтага вынікае, што ВЖ “паклон” можна апісаць наступным чынам.

Табліца 2.

Фізічныя і метафізічныя характарыстыкі ВЖ “паклон” у лістах Рыгора Барадуліна

Фізічныя

Метафізічныя

“Выканаўцы” ВЖ	Адрасант, сямейнікі, знаёмыя	Родная зямелька, родныя мясціны, родная Беларусь, родны дах, родныя аблачынкі, бусляняткі, вушацкія словы, нашы нябёсы, нашы дасвецці, тваё возера Усе шчырыя і верныя беларусы, усе сумленныя беларусы, усе, каму дорага святое імя – Васіль Быкаў і г.д.
----------------	------------------------------------	--

Інтэнсіфікатары	Нізкі, долу, да зямлі	Вушацкі, вялікі (у лісце А. Макміліна)
-----------------	-----------------------------	--

ВЖ “паклон” адзначаны як у развітальным комплексе, так і ў асноўнай частцы пісьма. Семантыка вербалізаванага паклону як этыкетнага знаку выяўляецца ў кантэксце. Паклон можа выступаць як суправаджэнне:

- прывітання (*Дарэчы, кожны раз Ганад просіць перадаць табе прывітаньне й паклон*),
- зычэння/пажадання (*Паклон і самыя найлепшыя, найшчырэйшыя пажадаваньні здароўя ад усёй маёй сям’і*),
- шанавання (*Паклон табе й самыя шчырыя словы павагі й захаплення ад майго ведзьмара Пётры, ад Алеся Камоўцага, Рыгора Сітніцы й незьлічона многіх прыхільнікаў тваіх*),
- падзякі (*Паклон і дзякуй Ірыне Міхалішцы за клопат пра цябе ад нас усіх, канчаючы Міронам!*).

Вербалізаваны паклон можа спалучацца ў развітальным комплексе з іншым ВЖ – “абдымкамі” (другі па частотнасці ВЖ у Барадуліна – адзначаны ў 47,3 % пасланьняў). Магчымы наступныя мадыфікацыі вербалізаванага жэставага спалучэння “паклону” і “абдымкаў” з улікам “атрымальнікаў”: а) паклон прызначаны членам сям’і, абдымкі – адрасату (*Паклон вяльможнай спадарыні Міхалішцы! Абдымаю*); б) паклон прызначаны адрасату і членам сям’і, абдымкі – толькі адрасату (*Паклон ад усёй нашай сям’і табе й Ірыне Міхалішцы. Абдымаю цябе*). Вербалізаваны паклон часцей выступае формулай ветлівасці ў дачыненні да трэціх асоб, у той час як абдымкі – у адносінах да адрасата.

Сустракаюцца ў лістах Рыгора Барадуліна і формулы з кампанентам *чалю*: *хілю чало, б’ю чалом, чалом табе, чалом*. Адзначаныя адзінкі з’яўляюцца дэрыватамі жэсту, які ляжыць у аснове дэрывацыі і ВЖ “паклон” (‘нахіленне галавы або верхняй часткі тулава ў знак прывітаньня, удзячнасці, пакорнасці і пад.’ [2, с. 426]), гэтаксама ўжываюцца ў развітальным комплексе ліста, аднак маюць адметную стылістычную характарыстыку (лексэма *чалю* ўласціва высокаму стылю [2, с. 742]).

Табліца 3.

Вербалізаваныя жэсты з кампанентам *чалю* ў лістах Р. Барадуліна

Адзінка	Інтэнсі- фікатар	“Выканаўца”	“Атрымальнік”	Ілюстрацыя		
для намінацыі жэсту	ы	Адра- сант	3-яя асоба	Ад- расат асоба		
(Б’ю) чалом	–	+	–	+	–	Абдымаю цябе. Б’ю чалом.

		+	-	+	-	Чалом табе!
Хілю	-	+	-	+	-	Абдымаю цябе. Хілю
чало						чало перад Табою!

Вербалізаваныя жэсты з кампанентам *чало* ва ўсіх выпадках звернуты адасантам непасрэдна да адасата і з'яўляюцца алюзіямі на хрысціянскія малітоўныя жэсты (гл. у пацвярджэнне напісанне займеннікаў у апошняй ілюстрацыі Табліцы 3), што дазваляе меркаваць пра высокадухоўнае, нават сакралізаванае стаўленне паэта да сусветна вядомага пісьменніка-земляка.

Такім чынам, этыкетны вербалізаваны жэст “паклон” служыць у ліставанні Рыгора Барадуліна развітальным знакам, а таксама выкарыстоўваецца для перадачы вітання, зычэння, шанавання, падзякі. Вербалізацыя адбываецца праз адлюстраванне і/ці пераасэнсаванне фізічных параметраў і ўмоў выканання жэсту, што праяўляецца ў выбары “выканаўцаў” / “атрымальнікаў” ВЖ і спадарожных інтэнсіфікатараў ветлівасці.

Літаратура

1. Дажыць да зялёнай травы...: ліставанне і аўтографы Васіля Быкава і Рыгора Барадуліна (1960-2003) / Уклад., прадм. і камент. С. Шапрана. – Львів: Воля, 2008. – 260 с.
2. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы / Пад рэд. М.Р. Судніка, М.Н. Крыўко. – Мінск: БелЭн, 2002. – 784 с.